SODBA SODIŠČA (prvi senat)

z dne 26. oktobra 2006 *

V zadevi C-168/05,

katere predmet je predlog za sprejetje predhodne odločbe na podlagi člena 234 ES, ki ga je vložilo Audiencia Provincial de Madrid (Španija) z odločbo z dne 15. februarja 2005, ki je na Sodišče prispela 14. aprila 2005, v postopku

Elisa María Mostaza Claro

proti

Centro Móvil Milenium SL,

SODIŠČE (prvi senat),

v sestavi P. Jann, predsednik senata, K. Lenaerts, E. Juhász, J. N. Cunha Rodrigues (poročevalec) in M. Ilešič, sodniki,

* Jezik postopka: španščina.

generalni pravobranilec: A. Tizzano,
sodni tajnik: R. Grass,

na podlagi pisnega postopka,

ob upoštevanju stališč, ki so jih predložili:

– za Centro Móvil Milenium SL H. García Pi, odvetnik,

– za špansko vlado E. Braquehais Conesa, zastopnik,

– za nemško vlado C. Schulze-Bahr, zastopnica,

– za madžarsko vlado P. Gottfried, zastopnik,

– za finsko vlado T. Pynnä, zastopnica,

– za Komisijo Evropskih skupnosti A. Aresu in L. Escobar Guerrero, zastopnika,

po predstavitvi sklepnih predlogov generalnega pravobranilca na obravnavi 27. aprila 2006

izreka naslednjo

Sodbo

1 Predlog za sprejetje predhodne odločbe se nanaša na razlago Direktive Sveta št. 93/13/EGS z dne 5. aprila 1993 o nedovoljenih pogojih v potrošniških pogodbah (UL L 95, str. 29, v nadaljevanju: Direktiva).

2 Ta predlog je bil vložen v okviru spora med E. M. Mostaza Claro in družbo Centro Móvil Milenium SL (v nadaljevanju: Móvil) zaradi veljavnosti arbitražnega dogovora v pogodbi, ki jo je E. M. Mostaza Claro sklenila s to družbo.

Pravni okvir

Skupnostna ureditev

3 Člen 3(1) Direktive določa:

„Pogodbeni pogoj, o katerem se stranki nista dogovorili posamično, velja za nedovoljenega, če v nasprotju z zahtevo dobre vere v škodo potrošnika povzroči znatno neravnotežje v pogodbenih pravicah in obveznostih strank.“

4 Člen 6(1) Direktive določa:

„Države članice določijo, da nedovoljeni pogoji, uporabljeni v pogodbi, ki jo s potrošnikom sklene prodajalec ali ponudnik, kakor je določeno z nacionalnim pravom, niso zavezujoči za potrošnika in da pogodba še naprej zavezuje obe stranki na podlagi teh pogojev, če je nadaljnji obstoj mogoč brez nedovoljenih pogojev.“

5 Člen 7(1) Direktive določa:

„Države članice zagotovijo, da v interesu potrošnikov in konkurentov obstajajo ustrezna in učinkovita sredstva za preprečevanje nadaljnje uporabe nedovoljenih pogojev v pogodbah, ki jih s potrošniki sklenejo prodajalci ali ponudniki.“

6 Priloga k Direktivi vsebuje okvirni seznam pogojev, ki lahko štejejo za nedovoljene. Točka 1(q) te priloge mednje uvršča pogoje, katerih cilj ali učinek je „izključitev ali omejitev potrošnikove pravice do sprožitve pravnega postopka ali drugega pravnega sredstva, zlasti z zahtevo, da potrošnik naslovi spore izključno na arbitražo, za katero ne veljajo pravne določbe, omejitvijo dokazov, ki so mu na voljo ali s prenosom dokaznega bremena, ki ga po veljavnem pravu nosi prodajalec ali ponudnik“.

Nacionalna ureditev

7 V španskem pravu je varstvo potrošnikov zoper nedovoljene pogoje najprej zagotavljal splošni zakon 26/1984 o varstvu potrošnikov in uporabnikov (Ley General 26/1984 para la Defensa de los Consumidores y Usuarios) z dne 19. julija 1984 (BOE št. 176 z dne 24. julija 1984, v nadaljevanju: zakon 26/1984).

8 Zakon 26/1984 je bil nato spremenjen z zakonom 7/1998 o splošnih pogojih pogodb (Ley 7/1998 sobre Condiciones Generales de la Contratación) z dne 13. aprila 1998 (BOE št. 89 z dne 14. aprila 1998, v nadaljevanju: zakon 7/1998), ki je prenesel Direktivo v notranje pravo.

9 Zakon 7/1998 je zakonu 26/1984 med drugim dodal člen 10a in dodatno prvo določbo.

10 Člen 10a(1) zakona 26/1984 določa, da „[v]eljajo za nedovoljene pogoje določbe, o katerih se stranki nista dogovorili posamično in ki v nasprotju z zahtevo dobre vere v škodo potrošnika povzročijo precejšnje neravnotežje v pogodbenih pravicah in obveznostih strank. V vsakem primeru veljajo za nedovoljene pogoje določbe, navedene v prvi dodatni določbi tega zakona. […]“

11 Prva dodatna določba zakona 26/1984 v bistvu povzema seznam pogojev v prilogi k Direktivi, ki lahko štejejo za nedovoljene, in pojasnjuje, da je ta seznam le minimalen. Na podlagi točke 26 te dodatne določbe ni dovoljeno, „da se za spor določi

druga arbitraža, kot je arbitraža za potrošniške spore, razen če gre za arbitraže, ki so bile v posameznem sektorju ali za poseben primer ustanovljene z zakonskimi določbami“.

12 Člen 8 zakona 7/1998 določa:

„1. Splošni pogoji, ki v škodo stranke, ki pristopi k pogodbi, kršijo določbe zakona ali drugih prisilnih predpisov ali prepovedi, so nični, razen če je v njih določena drugačna sankcija za kršitev.

2. Še posebej so ničnи nedovoljeni splošni pogoji v potrošniških pogodbah, pri čemer so to v vsakem primeru ti, ki jih določata člen 10a in prva dodatna določba splošnega zakona 26/1984 […]“

13 V času dejanskega stanja v postopku v glavni stvari je arbitražni postopek urejal zakon 36/1988 o arbitraži (Ley 36/1988 de Arbitraje) z dne 5. decembra 1988 (BOE št. 293 z dne 7. decembra 1988, v nadaljevanju: zakon 36/1988).

14 Člen 23(1) zakona 36/1988 je določal:

„Nasprotovanje arbitraži zaradi objektivne nepristojnosti arbitrov, neobstoja, ničnosti ali neveljavnosti arbitražnega dogovora morajo stranke uveljavljati ob prvi vložitvi zahtevkov.“

15 Člen 45 zakona 36/1988 je določal:

„Razveljavitev arbitražne odločbe je mogoča samo v naslednjih primerih:

1. Če je arbitražni dogovor ničen.

[…]

5. Če je odločba v nasprotju z javnim redom.“

Spor o glavni stvari in vprašanje za predhodno odločanje

16 Družba Móvil in E. M. Mostaza Claro sta 2. maja 2002 sklenili naročniško pogodbo za storitve mobilne telefonije. Ta pogodba je vsebovala pogoj, da je za odločanje o sporu v zvezi s to pogodbo pristojna arbitraža Asociación Europea de Arbitraje de Derecho y Equidad (evropsko združenje za arbitražo in poravnavo, v nadaljevanju: AEADE).

17 Ker E. M. Mostaza Claro ni spoštovala minimalnega roka za naročnino, je družba E. M. Móvil pri združenju AEADE sprožila arbitražni postopek. Z dopisom z dne 25. julija 2003 ji je to združenje določilo 10-dnevni rok, v katerem bi lahko Mostaza

Claro zavrnila arbitražo, in navedlo, da ji ob zavrnitvi ostaja odprta sodna pot. E. M. Mostaza Claro je podala vsebinske trditve, vendar ni nasprotovala arbitražnemu postopku niti ni navajala ničnosti arbitražnega dogovora. O sporu je bilo nato odločeno v njeno škodo.

18 E. M. Mostaza Claro je izpodbijala arbitražno odločbo združenja AEADE pred predložitvenim sodiščem, pri čemer je trdila, da naj bi nedovoljenost pogoja arbitraže povzročila ničnost arbitražnega dogovora.

19 V predložitveni odločbi Audiencia Provincial de Madrid ugotavlja, da ni dvoma o tem, da navedeni arbitražni dogovor vsebuje nedovoljeni pogodbeni pogoj, zaradi česar je ničen.

20 Vendar je Audiencia Provincial de Madrid glede na to, da E. M. Mostaza Claro te ničnosti ni uveljavljala v okviru arbitražnega postopka, in zato, da bi se nacionalno pravo razlagalo v skladu z Direktivo, prekinilo odločanje in Sodišču v predhodno odločanje predložilo to vprašanje:

„Ali varstvo potrošnikov, ki ga zagotavlja Direktiva Sveta 93/13/EGS […], zajema tudi to, da mora sodišče, ki odloča o tožbi za razveljavitev arbitražne odločbe, presojati ničnost arbitražnega dogovora in odločbo razveljaviti, ker navedeni arbitražni dogovor vsebuje nedovoljen pogoj v škodo potrošnika, če je potrošnik omenjeno ničnost uveljavljal v okviru tožbe za razveljavitev, ne pa v okviru arbitražnega postopka?“

Uvodne ugotovitve

21 Iz sodnega spisa, ki ga je Sodišču posredovalo predložitveno sodišče, je razvidno, da je predložitveno sodišče ugotovilo, da pogoj arbitraže v pogodbi, ki sta jo sklenili družba Móvil in E. M. Mostaza Claro, ni dovoljen.

22 V zvezi s tem je treba opozoriti, da se Sodišče ne more izreči o uporabi splošnih meril zakonodajalca Skupnosti pri opredelitvi določenega pogoja kot nedovoljenega pogoja, ki ga je treba preučiti glede na okoliščine vsakega obravnavanega primera (sodba z dne 1. aprila 2004 v zadevi Freiburger Kommunalbauten, C-237/02, Recueil, str. I-3403, točka 22).

23 Nacionalno sodišče odloči, ali pogodbeni pogoj, kot je ta, ki je predmet postopka v glavni stvari, izpolnjuje merila, ki so potrebna za to, da ga je mogoče opredeliti kot nedovoljenega v smislu člena 3(1) Direktive (zgoraj navedena sodba Freiburger Kommunalbauten, točka 25).

Vprašanje za predhodno odločanje

24 V skladu z ustaljeno sodno prakso in kadar ni pravil Skupnosti s tega področja, so natančna postopkovna pravila za varstvo pravic, ki jih imajo osebe na podlagi prava Skupnosti, določena v notranjem pravnem sistemu vsake države članice v skladu z načelom postopkovne avtonomije držav članic, vendar le, če ta pravila niso manj ugodna kot tista, ki urejajo podobne notranje položaje (načelo enakovrednosti), in če praktično ne onemogočajo ali čezmerno otežujejo izvajanja pravic, ki jih nudi pravni red Skupnosti (načelo učinkovitosti) (glej zlasti sodbi z dne 16. maja 2000 v zadevi Presdon in drugi, C-78/98, Recueil, str. I-3201, točka 31, in z dne 19. septembra

2006 v združenih zadevah i-21 Germany in Arcor, C-392/04 in C-422/04, ZOdl., str. I-8559, točka 57).

25 Sistem varstva, ki ga izvaja Direktiva, temelji na zamisli, da je potrošnik v razmerju do prodajalca ali ponudnika v podrejenem položaju glede pogajalske sposobnosti in ravni obveščenosti, zaradi česar pristopi k pogojem, ki jih je predhodno sestavil prodajalec ali ponudnik in na vsebino katerih ne more vplivati (sodba z dne 27. junija 2000 v združenih zadevah Océano Grupo Editorial in Salvat Editores, od C-240/98 do C-244/98, Recueil, str. I-4941, točka 25).

26 Takšen neenak položaj med potrošnikom in prodajalcem ali ponudnikom je mogoče izravnati samo s pozitivnim posredovanjem zunaj kroga pogodbenih strank (zgoraj navedena sodba Océano Grupo Editorial in Salvat Editores, točka 27).

27 Sodišče je na podlagi teh načel razsodilo, da je pristojnost sodišča, da po uradni dolžnosti obravnava nedovoljenost pogoja, primerno sredstvo za to, da se doseže rezultat, ki je določen v členu 6 Direktive in preprečuje, da bi posameznega uporabnika zavezoval nedovoljeni pogoj, ter prispeva k uresničevanju cilja, določenega v njenem členu 7, ker ima lahko taka obravnava odvrnilni učinek, ki vpliva na prenehanje nadaljnje uporabe nedovoljenih pogojev v pogodbah, ki jih prodajalec ali ponudnik sklepa s potrošniki (zgoraj navedena sodba Océano Grupo Editorial in Salvat Editores, točka 28, in sodba z dne 21. novembra 2002 v zadevi Cofidis, C-473/00, Recueil, str. I-10875, točka 32).

28 Ugotovljeno je bilo, da je ta pristojnost sodišča nujna za zagotovitev učinkovitega varstva potrošnika, zlasti glede na nezanemarljivo tveganje, da ne pozna svojih pravic ali ima težave pri njihovem izvajanju (zgoraj navedeni sodbi Océano Grupo Editorial in Salvat Editores, točka 26, in Cofidis, točka 33).

29 Varstvo, ki ga Direktiva daje potrošnikom, je razširjeno tudi na primere, v katerih potrošnik, ki je s prodajalcem ali ponudnikom sklenil pogodbo, ki vsebuje nedovoljeni pogoj, ne uveljavlja nedovoljenosti tega pogoja, ali ker ne pozna svojih pravic ali ker ga od njihovega uveljavljanja odvračajo stroški, ki bi nastali zaradi sodnega postopka (zgoraj navedena sodba Cofidis, točka 34).

30 V teh okoliščinah cilja, ki ga zasleduje člen 6 Direktive, ki državam članicam nalaga, kot je bilo na to opozorjeno v točki 27 te sodbe, da določijo, da nedovoljeni pogoji za potrošnika niso zavezujoči, ne bi bilo mogoče doseči, če bi se sodišču, ki odloča o tožbi za razveljavitev arbitražne odločbe, preprečila presoja veljavnosti te odločbe samo zato, ker potrošnik ničnosti arbitražnega dogovora ni uveljavljal v okviru arbitražnega postopka.

31 Tako potrošnikovo opustitev v nobenem primeru ne bi moglo nadomestiti posredovanje oseb zunaj kroga pogodbenih strank. Sistem posebnega varstva, ki ga je vzpostavila Direktiva, naj bi bil končno kompromis.

32 Španska ureditev se je razvijala prav v tej smeri. Čeprav namreč zakon 60/2003 o arbitraži (Ley 60/2003 de Arbitraje) z dne 23. decembra 2003 (BOE št. 309 z dne 26. decembra 2003) ne velja za spor o glavni stvari, ni nepomembno pojasnilo, da se več ne zahteva, da je treba nasprotovanje arbitraži, zlasti pri ničnosti arbitražnega dogovora, uveljavljati ob prvi vložitvi zahtevkov strank.

33 Družba Móvil in nemška vlada trdita, da bi bila s tem, ko bi se sodišču dovolila presoja ničnosti arbitražnega dogovora, če potrošnik v arbitražnem postopku ni uveljavljal takega ugovora, resno ogrožena učinkovitost arbitražnih odločb.

34 Ponovno je treba navesti, da zahteve po učinkovitosti arbitražnega postopka upravičujejo omejen nadzor arbitražnih odločb in da je razveljavitev odločbe mogoča samo v izjemnih primerih (sodba z dne 1. junija 1999 v zadevi Eco Swiss, C-126/97, Recueil, str. I-3055, točka 35).

35 Vendar ker je Sodišče že razsodilo, da mora nacionalno sodišče, kadar je v skladu z nacionalnimi postopkovnimi pravili dolžno ugoditi zahtevku za razglasitev ničnosti arbitražne odločbe na podlagi nespoštovanja nacionalnih predpisov o javnem redu, ugoditi tudi predlogu na podlagi nespoštovanja tovrstnih predpisov Skupnosti (glej v tem smislu zgoraj navedeno sodbo Eco Swiss, točka 37).

36 Pomembnost varstva potrošnikov je zakonodajalca Skupnosti pripeljala zlasti do tega, da je v členu 6(1) Direktive določil, da nedovoljeni pogoji, ki so uporabljeni v pogodbi, ki jo je prodajalec ali ponudnik sklenil s potrošnikom, „potrošnikov ne zavezujejo“. Gre za prisilno določbo, ki želi zaradi podrejenega položaja ene od pogodbenih strank formalno ravnovesje med pravicami in obveznostmi sopogodbenikov zamenjati z dejanskim ravnovesjem, tako da se med njimi ponovno vzpostavi enakost.

37 Poleg tega Direktiva, ki želi okrepiti varstvo potrošnikov v skladu s členom 3(1)(t) ES, pomeni sredstvo, ki je nujno za dokončanje nalog, ki so zaupane Skupnosti, in zlasti za zvišanje ravni in kakovosti življenja v Skupnosti (glej po analogiji glede člena 81 ES zgoraj navedeno sodbo Eco Swiss, točka 36).

38 Narava in pomen javnega interesa, na katerem temelji varstvo, ki ga potrošnikom zagotavlja Direktiva, naj bi prav tako upravičila dolžnost nacionalnega sodišča, da po uradni dolžnosti presoja nedovoljenost pogodbenega pogoja in da izravna neravnovesje med potrošnikom in prodajalcem ali ponudnikom.

39 Ob upoštevanju navedenega je treba na postavljeno vprašanje odgovoriti, da je treba Direktivo razlagati tako, da zajema tudi to, da mora nacionalno sodišče, ki odloča o tožbi za razveljavitev arbitražne odločbe, presojati ničnost arbitražnega dogovora in odločbo razveljaviti, ker navedeni arbitražni dogovor vsebuje nedovoljen pogoj, tudi če potrošnik te ničnosti ni uveljavljal v okviru arbitražnega postopka, ampak samo v okviru tožbe za razveljavitev.

Stroški

40 Ker je ta postopek za stranke v postopku v glavni stvari ena od stopenj v postopku pred predložitvenim sodiščem, to odloči o stroških. Stroški, priglašeni za predložitev stališč Sodišču, ki niso stroški omenjenih strank, se ne povrnejo.

Iz teh razlogov je Sodišče (prvi senat) razsodilo:

Direktivo Sveta št. 93/13/EGS z dne 5. aprila 1993 o nedovoljenih pogojih v potrošniških pogodbah je treba razlagati tako, da zajema tudi to, da mora nacionalno sodišče, ki odloča o tožbi za razveljavitev arbitražne odločbe, presojati ničnost arbitražnega dogovora in odločbo razveljaviti, ker navedeni arbitražni dogovor vsebuje nedovoljen pogoj, tudi če potrošnik te ničnosti ni uveljavljal v okviru arbitražnega postopka, ampak samo v okviru tožbe za razveljavitev.

Podpisi